

1. Баран В.К., Токарський В.В. Україна: західні землі: 1939 – 1941. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. – 448 с. 2. Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945. – К.: Книга Пам'яті України, 2000. – 944 с. 3. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917-1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у 2 кн. – К.: Либідь, 1994. – Кн. 1. – 432 с.; Кн. 2. – 688 с. 4. Бугай М.Ф. "За повідомленнями НКВС СРСР були переселені...": про депортацію населення з України у 30-40-і роки. – К.: Знання України, 1992. – 47 с. 5. Дробот І.І., Кучер В.І., Чернега П.М. Український народ у Другій світовій війні. – К.: Школяр, 1998. – 238 с. 6. Зашкільняк Л. Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука // Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. – Львів, 2004. – 428 с. 7. Історія України: нове бачення: у 2 кн. / за ред. В.А. Смолія. – К.: Україна, 1995-1996. 8. Історія України / за ред. Ю. Зайцева. – Львів: Світ, 1996. – 488 с. 9. Ільошин І.І. ОУН-УПА і українське питання в роки Другої світової війни (в світлі польських документів). – К.: І-тут історії України, 2000. – 198 с. 10. Ільошин І.І. Протистояння УПА і АК (Армії Крайової) в роки Другої світової війни на тлі діяльності польського підпілля в Західній Україні. – К.: І-тут історії України, 2001. – 290 с. 11. Калакура О.Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ столітті. – К.: Знання України, 2007. – 508 с. 12. Кентій А.В. Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1940-1956 рр.). – К., 1999. – 111 с. 13. Коваль В.С. Довкола радянсько-польської війни 1939 р. – К.: Наукова думка, 1991. 14. Ковалюк В.Р. Західна Україна на початку Другої світової війни: сторінки історії України: ХХ століття. – К.: Освіта, 1992. – 256 с. 15. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Львів, 1993. – 659 с. 16. Кучер В.І. ОУН-УПА в боротьбі за незалежну Україну. – К.: Бібліотека українця, 1997. – 103 с. 17. Кучер В.І., Вісін В.В. Волинь: 1939 – 1941 рр. – Луцьк: Волин. обл. друк., 2005. – 486 с. 18. Куцак В.М. Депортації українців з Польщі в УРСР у 1944 – 1946 рр. т їх соціально-економічна адаптація: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Чернівці, 2003. – 16 с. 19. Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946): документи радянських органів державної безпеки: у 2 т. / За заг. ред. Володимира Сергійчука. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2006.

– Т. 1. – 920 с.; Т. 2. – 804 с. 20. Лисенко О.Є. Церковне життя в Україні: 1943 – 1946. – К.: НАН України, 1998. – 404 с. 21. Лисяк-Рудницький І. Історичне есе: у 2 т. – К., 1994. – Т. 2. – 559 с. 22. Мищак І.М. Інкорпорація та радянська західноукраїнських земель (1939 – початок 1950-х рр.): історіографія. – К.: Ін-т законодав. Верхов. Ради України, 2010. – 509 с. 23. Муковський І.Т., Лисенко О.Є. Звитяга і жертвність: українці на фронтах Другої світової війни. – К.: Книга Пам'яті України, 1997. – 568 с. 24. Нікольський В.М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х – у 1950-ті рр.): історико-статистичне дослідження. – Донецьк: Вид.-во Донецьк. нац. у-ту, 2003. – 623 с. 25. Новітня історія України (1900-2000) / за ред. А.Г.Слюсаренка. – К.: Вища школа, 2002. – 719 с. 26. Оглоблин О. Завдання української історіографії на еміграції // Український історик. – 1978. – № 4. – С. 59-63. 27. Парсаданова В.С. Депортація населення із Західної України і Західної Белорусії в 1939-1941 гг. // Новая и новейшая история, 1989. – № 2. – С. 264-264. 28. Пащенко В. Греко-католики в Україні: від 40-х років ХХ століття до наших днів. – Полтава: АСМІ, 2002. – 616 с. 29. Рубльов О.С., Черченко Ю.А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20-50-ті роки ХХ ст. – К.: Наукова думка, 1994. – 350 с. 30. Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни: нові документи і матеріали. – К.: Дніпро, 1996. – 496 с. 31. Сергійчук В.І. Трагедія українців Польщі. – Тернопіль, 1999. – 440 с. 32. Сергійчук В. Правда про "Золотий вересень" 1939-го. – К.: Укр. вид. спілка, 1996. – 128 с. 33. Сердюк Н.С. Репресії радянських органів державної безпеки щодо Української греко-католицької церкви в 1944-1949: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2006. – 22 с. 34. Сливка Ю. Україна в Другій світовій війні: національно-політичний та міжнародно-правовий аспекти // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 3-4. – Львів, 1997. – С. 7-8. 35. Чоповський В. Тернистий шлях за волю України. Репресивно-каральні акції польського та сталінського окупаційних режимів проти населення Західної України (20-40 рр. ХХ ст.). – Львів, 1996. – 286 с. 36. Шаповал Ю. Україна 20-х – 50-х рр.: сторінки ненаписаної історії. – К.: Наукова думка, 1993. – 349 с.

Надійшла до редколегії 18.02.11

О. Сухобокова, канд. іст. наук

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ КАНАДИ

У статті розглядається інтеграція української діаспори у державно-політичну сферу Канади в ХХ – на початку ХХІ ст. Особливу увагу приділено канадським політикам українського походження.

The article deals with the integration of the Ukrainian Diaspora in the Canadian public-political sphere in the twentieth and early twenty-first century. Particular attention is paid to Canadian politicians of Ukrainian origin.

Українська діаспора у Канаді є однією з найчисельніших (3-тя після української діаспори Росії і США) та найбільш організованих у світі. На противагу українській діаспорі більшості країн, яка проявляє себе переважно у культурній та громадській сферах, українська діаспора Канади глибоко інтегрувалася у всі сфери суспільного життя держави, в тому числі і політичну. За понад столітню історію проживання у Канаді українці чимало зробили для її державного поступу, починаючи від розвитку сільськогосподарства і до запровадження політики мультикультуралізму. Закономірно, що саме у Канаді представникам української діаспори вдалося обійняти найвищі державні посади, включно із посадою генерал-губернатора. Показовим є і те, що у Торонто розміщується штаб-квартира Світового конгресу українців, який координує діяльність всього закордонного українства.

Передумови створення ефективного політичного представництва української діаспори у Канаді простежуються вже на етапі першої хвилі української імміграції (1890-ті – 1914 рр.). Як відомо, перші офіційно зареєстровані українці – Іван Пилипів та Василь Єлиняк – прибули до Канади 120 років назад, 7 вересня 1891 р. Відтоді почалася масова імміграція українців (переважно збіднілих селян із західноукраїнських земель), чому сприяла лояльна імміграційна політика Канади. Зацікавленість місцевої влади у значному притоку іммігрантів зі Східної Європи зумовлювалася економічною доцільністю: безкраї прерії південного Заходу залишалися неосвоєними і потребували великої кількості дешевої робочої сили, спроможної обробляти землю (на світовому ринку в цей час стрімко зростає потреба у пшениці). Тому вища влада Канади, особливо ліберальний уряд

У.Лор'є, стимулювали переселення східноєвропейських селян, надаючи їм гомстеди по 65 га [12, с.134-136].

Завдяки цьому у Канаду до Першої світової війни приїхало понад 100 тис. (за іншими підрахунками – 135 тис.) українців. За даними державного перепису населення 1921 р. у Канаді вже проживало 170 тис. українців (1,2% всього населення країни). Хоча, на думку фахівців, ця цифра могла б бути значно більшою, якби всі іммігранти з українських земель ідентифікували себе як українці [4].

Як потенційні фермери українські іммігранти оселялися у новостворених південно-західних провінціях Манітобі, Саскачевані та Альберті, перетворивши широку смугу прерій на "хлібну корзину світу". Таким чином у степових провінціях Канади виникла низка українських поселень: Україна, Київ, Полтава, Тернопіль, Коломия, Січ, Дніпро, Дністер, Карпати, Шевченко і т.д. (нині у Канаді близько 200 поселень і місцевостей мають питоми українські назви) [1, с.115]. Від самого початку ці поселення утворювалися громадами, сформованими з колишніх мешканців сіл і повітів, з яких вони емігрували. Саме тут згаданий вище перепис 1921 р. зафіксував проживання 90,1 % українців [4]. Власне, така компактність проживання української спільноти, а також її згуртованість, забезпечили швидке формування української діаспори, створення нею своїх організацій та національного представництва у канадському суспільстві.

Одним з каталізаторів інтеграції української діаспори у політичне життя Канади, стала національна і соціальна дискримінація, якої зазнавали українці на межі ХІХ-ХХ ст. Значна частина англосаксонського населення та шовіністично налаштовані політики мали упере-

джене ставлення до них, як "гідких", "брудних" людей "найнижчої раси", які є "перешкодою для прогресу і цивілізації країни". Окрім ксенофобії, такі настрої зумовлювалися й об'єктивними обставинами: українські іммігранти були найбільш бідними серед етнічних меншин Канади та мали дуже низький рівень освіти (за даними перепису 1921 р. 51% з них не вмів читати і писати жодною мовою) [1, с.114-117; 2, с.49].

Прагнучи здолати негативні стереотипи щодо себе та стати повноправними членами канадського суспільства, українці мусили не лише підвищувати свій освітній та матеріальний рівень, але й активно відстоювати свої національні, соціально-економічні та політичні права. Наприкінці XIX – на початку XX ст. ця проблема була особливо актуальною для українських іммігрантів на місцевому рівні, де вони постійно зіштовхувалися з низкою різноманітних проблем, починаючи від упослідження їх громадянських та соціальних прав (наприклад, при наданні освіти їх дітям) і завершуючи необхідністю вирішення побутових питань. Та на заваді дієвій участі українців у функціонуванні канадських органів влади стояли по-перше, згадуваний низький освітній рівень іммігрантів, по-друге, проблеми, пов'язані з їх низькою самооцінкою, по-третє, їх юридичний статус. Згідно з канадським законодавством, іммігрант міг бути натуралізованим після 3-річного проживання в країні, з 1914 р. – після 5-річного. А з початком Першої світової війни всі іммігранти з Центральної і Східної Європи, в тому числі й українські, були позбавлені такого права. Отже, в цей період у громадському та політичному житті Канади могли брати участь лише ті українські іммігранти, що встигли натуралізуватися до 1914 р. [6].

Оскільки з наведених причин українці не одразу змогли створити власні політичні партії, то шлях до влади для них був можливим лише через існуючі політичні сили. Тож головні зусилля української діаспори спрямовувалися на налагодження контактів з федеральними партіями Канади – Ліберальною і Консервативною (з 1940 р. – Прогресивно-консервативна). Водночас керівництво обох партій зважало на існування великої кількості компактних українських поселень на Заході, адже вони могли дати голоси на виборах.

У перші десятиліття XX ст. чітко простежується наступна тенденція: канадські консерватори традиційно орієнтувалися на англоканадців (крім провінційного уряду Р. Робліна 1900-1915 рр. у Манітобі, який здобув підтримку українців), а ліберали – на вихідців з Європи. Так, ліберальний уряд У. Лор'є (1896-1911 рр.) заохочував слов'янську імміграцію і розглядав її, окрім іншого, як свій потенційний електорат. Зокрема, Ліберальна партія підтримувала українську етнічну спільноту, навіть спонсорувала видання першої української газети в Канаді – "Канадійський фермер", – яка взаємін підтримувала лібералів на виборах [6].

Співпраця української спільноти і обох всеканадських партій Канади відбувалася і на персональному рівні. Вже одні з перших українських громадських діячів у Канаді представляли їх інтереси: К. Генік і П. Зварич – Ліберальну партію, Т. Ястремський і Т. Стефанік – Консервативну [6]. Українці одразу намагалися збільшити власну вагу у цих партіях за рахунок власної активності та ініціативи. Так у їхньому середовищі з'являються відповідні політичні гуртки, що діяли в інтересах федеральних партій: у Вінніпезі 1908 р. було засновано "Руський консервативний клуб", а 1909 р. – "Руський ліберальний клуб" [7, с.226].

У цей період інтеграція українців до державних органів влади успішно відбувалася на муніципальному рівні, адже саме на ньому вирішувалися актуальні для

них проблеми (прокладення доріг, забезпечення української шкільної освіти тощо). До того ж на рівні міста українцям найлегше було провести свого кандидата до влади, забезпечивши більшість голосів на виборах. Так, у Манітобі в 1911 р. Теодор Стефанік був обраний міським радником Вінніпега, ставши таким чином першим українцем в Канаді на цій посаді. А першим українським головою муніципалітету став І.Сторощук, обраний в 1908 р. у м. Стюарнбург (Манітоба) [7, с.226]. На початку 1920-х рр. у муніципалітетах вже було чимало українців, причому на керівних посадах – радники, голови міст: у провінції Манітоба – мм. Етельберт, Дофін, Брокен Гед, Гімль; у Саскачевані – мм. Ростерн та Йорктон; в Альберті – мм. Вегревіль і Мирнам [6].

Завдяки компактному проживанню та національній консолідованості натуралізованих українців найактивніші представники їхньої спільноти з початку XX ст. обіймають посади не лише у місцевих органах влади, а й у провінційних. Певною мірою типовим шляхом українця до канадської влади є приклад першого українського депутата провінційного парламенту Канади – Андрія Шандра (1886 – 1942 рр.). Підприємець і громадський діяч, випускник едмонтонського коледж бізнесу, з 1907 р. він був федеральним інспектором гомстедів. Завдяки голосам українського населення Альберти, як кандидат від Ліберальної партії, А.Шандро 1913 р. був обраний до провінційного парламенту, де працював до 1921 р. [15].

У провінційному парламенті сусідньої Манітоби першим українським депутатом у 1915 р. став Тарас Ферлей. На 1920 р. там вже було двоє представників української етнічної спільноти – Дмитро Якиміцак і Микола Григорчук [7, с.226]. У міжвоєнний період на провінційному рівні найбільше українських депутатів було обрано у Манітобі (10) та Альберті (7). В цілому до провінційних парламентів у цей період було обрано 21 українця, що засвідчило значний прогрес в інтеграції української спільноти до державно-політичної сфери Канади [6].

До особливостей інтеграції українців у політичну сферу Канади можна також віднести той факт, що у першій половині XX ст. до політики потрапляли здебільшого фермери та їхні діти. Це пояснюється, по-перше, чисельністю цієї соціальної категорії, а, по-друге, становищем українських робітників в Канаді. Так, їм було дуже важко стати членами основних канадських профспілок – Професійно-робітничого конгресу та Канадської філії Американської федерації праці, – які в інтересах "робітничої аристократії" (високооплачуваних робітників-англоканадців) прагнули обмежити вплив іммігрантів [6]. Тож, на відміну від США, де перебування саме у робітничому середовищі слугувало каталізатором політичної активності українців, у Канаді спостерігається протилежна тенденція.

Таким чином, залучення українців до участі у політичному житті, навіть як електорату, вело до підвищення їх самооцінки та інтересу до політичної системи Канади. Це, а також бажання здобути більше прав для своєї національної групи, змушувало українців самих ставати суб'єктами політичного процесу і займати посади у органах державної влади. Цілком можна погодитися із висновком авторитетного дослідника української імміграції в Канаді Віталія Макара, що саме перша хвиля імміграції заклала підвалини політичної інтеграції української діаспори в Канаді. Єдине, чого не вдалося зробити українцям на цьому етапі, – створити власну потужну політичну силу, яка б відстоювала їхні інтереси [6].

Після Першої світової війни українська спільнота поступово змінює пріоритет тісної співпраці з найбільшими федеральними партіями Канади – Ліберальною і Консервативною – на співпрацю з іншими громадсько-

політичними утвореннями. Слід зауважити, що українці Канади і раніше намагалися знайти їм альтернативу. Так, ще 1909 р. на першому провінційному з'їзді українців Альберти в Едмонтоні було створено Народну раду, що здійснила спробу заснувати Демократичну партію провінції [7, с.228]. У міжвоєнний період частина української спільноти орієнтувалася на такі канадські організації як Партія соціального кредиту, Об'єднання фермерів Альберти, Кооперативна федерація [6].

Одночасно із ростом громадсько-політичної активності українців у міжвоєнний період збільшується і кількість їх власних політичних організацій. В цілому вони відтворювали тенденції політичного життя на "Великій Україні": простежується чітке розмежування лівих та правих сил (хоча, на відміну, від України, в Канаді обидва крила були доволі поміркованими). Водночас саме в Канаді найбільшого поширення набув український соціалістичних рух.

Характерно, що українські соціалістичні партії Канади діяли у фарватері загальноканадського соціалістичного руху, тісно співпрацюючи з її відповідними політичними силами. Так, створена 1909 р. у Вінніпезі Федерація українських соціал-демократів у Канаді (ФУСД) з 1910 р. стає секцією Канадської соціал-демократичної партії. А найвпливовіша у 1920-1940-х рр. українська політична організація – Товариство український робітничо-фермерський дім (ТУРФД) – фактично, була складовою частиною Комуністичної партії Канади [2, с.135].

Важливу віхню в інтеграції української діаспори у політичну сферу Канади стало обрання у 1926 р. до федерального парламенту Канади першого українця – громадського діяча і педагога Михайла Лучковича (висуванець Об'єднання фермерів Альберти). Протягом двох каденцій (1926-1935 рр.) діяльність М. Лучковича спрямовувалася на захист національних, політичних, соціальних і культурних прав української спільноти та іммігрантів з Центрально-Східної Європи в цілому. М.Лучковичу вдалося кардинально змінити суспільну думку Канади про українців. Так, вже на початку 1930-х рр. під впливом його виступів у парламенті, у канадських англомовних газетах почали з'являтися статті, які висвітлювали участь українців у розвитку Канади, доводячи, що українці належать до "найкращих поселенців, яких тільки ця країна має" [5, с.172-173].

У роки "пацифікації" та голодомору з трибуни канадського федерального парламенту М. Лучкович привертая увагу своїх колег та громадськості до цих проблем. Беручи участь у засіданнях Ліги націй канадський парламентар також намагався підняти "українське питання". Про його авторитет і компетентність як політика свідчить те, що у 1931 р. він представляв Канаду у Велику Британію на міжнародній арені під час міжнародного конгресу парламентарів у Бухаресті [5, с.169-176].

З моменту обрання М.Лучковича федеральним депутатом Канади помітно збільшується участь українців в органах влади Канади всіх рівнів, зокрема і у федеральному парламенті. За різними підрахунками дослідників протягом 1940-1964 рр. до нього було обрано від 10 до 31 осіб українського походження із 120, що балотувалися. Більшість з них представляла у парламенті Консервативну партію. Природно, головним завданням усіх депутатів українського походження був захист інтересів своєї етнічної групи [6].

Пік політичної активності української діаспори у Канаді припадає на повоєнні роки після Другої світової війни. У цей час з третьою хвилею імміграції до Канади приїхало найбільше національно свідомих українських громадських і політичних діячів. Здебільшого це були учасники національно-визвольних змагань 1917-

1921 рр., які після поразки емігрували до європейських країн, здобули там університетську освіту, розгорнули національну політичну і культурно-просвітницьку діяльність [8, с.374-376]. Власне, саме з третьою хвилею імміграції пов'язане завершення інституалізації української діаспори, формування її сучасних організаційних структур, кристалізація політичної свідомості, визначення напрямів та тактики політичної діяльності.

З повоєнних років і до сьогодні важливу роль в інтеграції української діаспори в політичну сферу Канади відіграє заснований в листопаді 1940 р. Конгрес українців Канади (КУК) – своєрідний координаційний центр української діаспори в Канаді. Утворений за допомогою канадського федерального уряду для більш ефективної взаємодії української діаспори з урядом Канади, КУК об'єднав майже всі українські організації в цій країні, окрім тих, що співпрацювали з радянською владою (зараз до КУК входить близько 200 організацій). Члени-засновники КУК, так звана "велика шістка" – Центральні українських католиків, Союз гетьманців-державників, Союз українців-самостійників, Українське національне об'єднання та Українська робітничка організація, Ліга визволення України (повністю сформована третьою хвилею української імміграції), – становлять кістяк не лише КУК, а й всієї української діаспори Канади. А збори членів КУК, що проводяться раз на два роки у Вінніпезі для визначення його політики, є своєрідним українським парламентом Канади.

Основними завданнями КУК є: надійно представляти інтереси української діаспори перед урядом і населенням Канади; координувати і посилювати її участь в культурному і суспільному житті держави; пропагувати розвиток дружніх і взаємовигідних відносин Канади й України; посилення впливу на формування і реалізацію політики уряду Канади у різних галузях через українців у них; збереження самобутності української діаспори через культурно-просвітницьку, освітню діяльність; надання допомоги новоприбулим українцям.

В Оттаві постійно діє Інформаційне бюро КУК, яке представляє інтереси української громади перед парламентом і урядом Канади. Президент і члени президії КУК мають щороку зустрічі з міністрами федерального і провінційних урядів, канадськими парламентарями, послами України в Канаді і Канади в Україні, під час яких обговорюють (часто і вирішують) питання становища, підтримки української діаспори, актуальні проблеми державного і політичного життя Канади, зокрема і канадсько-українські відносини [2, с.57-59].

КУК має в своїй структурі комітети з канадсько-українських відносин, освіти, фінансів, права тощо, що дозволяє йому ефективно лобювати інтереси української діаспори і України. З останніх найважливіших досягнень КУК можна згадати одностайне прийняття Сенатом Канади 19 червня 2003 р. резолюції про голодомор, проект якої підготував КУК, а на розгляд внесла його член сенатор Рейнел Андрейчук [17].

Таким чином, з часу створення КУК інтеграція української діаспори у суспільне життя та політичну сферу Канади відбувається і через лобювання її інтересів єдиною консолідованою національною організацією. При цьому входження українців до найвищих органів влади Канади, насамперед законодавчої, українцям могли забезпечити лише основні політичні партії – Ліберальна і Прогресивно-консервативна. Саме вони у другій половині 1950-х рр. провели перших українців до Сенату Канади. Ними стали: від Прогресивно-консервативної партії – Василь Валл (Волоханюк) (1955 р.) і Павло Юзик (1963 р.), від Ліберальної – Іван Гнатишин (1959 р.) та Іван Івасів (1976 р.) [5, с.178].

Переломним моментом в інтеграції української діаспори у суспільно-політичне та культурне життя Канади стало запровадження в державі політики мультикультуралізму. Українці разом з представниками інших національних меншин Канади брали активну участь в русі за багатокультурність кінця 1960 – початку 1970-х рр. Одним з його найактивніших учасників став канадський сенатор українського походження, відомий політичний діяч, професор Павло Юзик (1913-1986). Закінчивши на "відмінно" школу та Саскачеванський педагогічний коледж, 1942 р. він почав викладати у середніх школах, і одразу ж сповна відчув на собі прояви етнічної дискримінації. Після аспірантури в університеті Мінесоти (США) в 1958 р. він захистив дисертацію і одержав звання доктора філософії з історії. Викладав історію і славістику в університетах Манітоби (1958-1963) й Оттави (1966-1978). Як сенатор П.Юзик неодноразово представляв Канаду і канадську владу на міжнародній арені, зокрема на сесіях ООН у 1963, 1975, 1979 рр. Серед його праць найвідомішими є наступні: "Українці в Манітобі – Соціальна Історія" ("The Ukrainians in Manitoba: A Social History", 1953), "Українські канадці: їх місце та роль в житті Канади" ("Ukrainian Canadians: Their Place and Role in Canadian Life", 1967), а також збірка статей "Для кращої Канади" ("For a Better Canada", 1973), у якій сформульоване його політичне кредо.

П.Юзик висунув ідею так званого "третього елемента" у канадському суспільстві. На його переконання, у 1960-тих – початку 1970-тих рр. Канада вже не могла вважатися двонаціональною (двомовною) країною (на 1961 р. англомовна складова становила 44%, франкомовна – 30%), все більшого значення у її розвитку набували інші етнічні групи (німці, українці, поляки, італійці і т.д.) – "третій" елемент". Причому вклад українців у становлення економіки і культури Канади був одним з найвагоміших, доводив П.Юзик, вимагаючи рівних прав і можливостей для української діаспори [9].

У 1971 р. за поданням українських організацій парламент Альберти прийняв закон, що дозволив двомовне (англо-українське) навчання у школах (згодом введення аналогічних програм добилися інші національні меншини провінції). Прийнятий у 1988 р. федеральним парламентом Канади Закон "Про канадську багатокультурність" проголосив збереження багатокультурності пріоритетом діяльності уряду. Із запровадженням на федеральному рівні ця політика забезпечила визнання культурних і мовних прав всіх національних меншин держави [11, с.52-59].

Поряд із об'єктивно важливим значенням проведення такої національної політики у Канаді (що, до речі, слугує прикладом мультикультуралізму для інших країн), вона відіграла величезну роль у інтеграції української діаспори у суспільне і державно-політичне життя країни, забезпечивши її представникам безперешкодну участь у ньому. Так, членами палати громад до початку 1990-х рр. стали 62 українці. На початок ХХІ ст. серед 301 депутата Палати громад було 4 українці. За статистикою, починаючи з 1970-х рр. щорічно до неї потрапляло до 10 українців. Ще кращі показники мають українці у провінційних парламентах, куди їх щороку з 1970-х рр. обирали по 20-30 осіб. Приміром, вже в 1975 р. у парламенті Манітоби було 77 українців, у Саскачевані – 37, в Альберті – 68 [6].

Ці дані засвідчують досить глибоку інтегрованість української діаспори у законодавчу владу Канади. Причому українські (за походженням) депутати нічим не відрізнялися від своїх колег. Так, вже перші українські сенатори мали гарну західну освіту. Наприклад, В. Вал навчався в університетах Гарварду і Манітоби, П. Юзик –

Саскачевану і Мінесоти, став доктором філософії з історії, І. Гнатишин був видатним юристом. Тож вже у 1960-1970-ті рр., за влучним висловом П. Юзика, аби визначити, хто у Сенаті і Палаті громад є українцем, потрібно ретельно вивчати прізвища і біографії. Йдеться про те, що на той час українці вже були досить "канадизовані", і навіть їхні імена не завжди однозначно відображали етнічне походження. Ця теза є актуальною і для першого десятиліття ХХІ ст., коли до Сенату входили етнічні українці Рейнел Андрейчук від Саскачевану, Міра Співак від Манітоби, Девід Ткачук від Саскачевану.

Серед них найвідомішою в Україні є Рейнел Андрейчук – одна з найавторитетніших політиків Канади. Юрист за фахом, після багаторічної політичної та дипломатичної діяльності, в 1993 р. вона була вперше обрана до Сенату Канади (перша жінка-сенатор від Саскачевану). Як політичний доповідач Парламентської Асамблеї НАТО та представник Ради НАТО–Україна Парламентської Асамблеї НАТО Р.Андрейчук лобіює інтереси нашої держави [17].

Попри значні успіхи українців на виборах до федерального парламенту, найбільше виборних посад вони здобувають на провінційному рівні – спрацьовує чинник компактного проживання. Водночас можна стверджувати, що саме на муніципальному рівні у другій половині ХХ ст. був найпомітнішим внесок українців у розбудову канадських міст. Зокрема, найбільших успіхів досягли мери Едмонтонна – Вільям Гавриляк (1951-1975) та Лоуренс (Лаврентій) Дікур (1986-1988), а також мер Вінніпегу Стів Дзюба (1956-1977).

З кінця 1950-х рр. українці займають все більше посад і в органах виконавчої влади всіх рівнів. Найбільшим стало представництво української діаспори у провінційних урядах. Так, етнічними українцями були Прем'єр-міністр Манітоби Гарі Філмон, Прем'єр-міністр Саскачевану Рой Романів (1991-2001), заступники губернатора Саскачевану Степан Воробець (1970-1976) і Сильвія Ольга Федорук (1988-1994). Найдовший час на посаді міністра уряду Онтаріо перебував Джон (Іван) Яремко, який до того ж став першим українцем-парламентарем та генеральним прокурором провінції. Так, у 1958-1974 рр. він очолював низку міністерств – соціальної опіки, транспорту, громадянства та імміграції і тощо [1, с.139; 13, с.3982].

Сьогодні найбільше урядових посад на провінційному рівні займають українці Альберти: міністр інфраструктури Рей Данилюк, міністр обслуговування Хізер Климчук, міністр зайнятості та імміграції Томас Лукашук [16]. Прем'єр-міністром провінції з грудня 2006 р. є також українець за походженням Ед Стельмах (1951 р.н.), який до того чотири терміни був міністром провінції (1997-1999 рр. – сільського господарства, 1999-2001 рр. – інфраструктури, 2001-2004 рр. – транспорту, 2004-2006 рр. – міжнародних і міждержавних справ). Політичні оглядачі говорять про "еру Еда" в Альберті, віддаючи шану його професіоналізму та авторитету в суспільстві [14].

Міністерську посаду на федеральному рівні першим серед українців Канади обійняв канадський політичний і державний діяч, мер Ошави (1949-1952), член федерального уряду від Прогресивно-консервативної партії Михайло Стурр (Стар-Старчевський) (1910 – 2000 рр.), який у 1958-1963 рр. був міністром праці в уряді Джона Діфенбекера [10, с.3034]. Після нього в різний час до федерального уряду Канади входили: Дон Мазанковський – міністр фінансів і заступник прем'єр-міністра Б. Малруні; Норман Кафик – міністр з питань багатокультурності в уряді П. Трюдо; Рамон Гнатишин – міністр енергетики, копалень, ресурсів та науки і технологій, юстиції, а також С. Папроцький – міністр у справах спо-

рту і багату культурності в уряді Д. Кларка. На початку ХХІ ст. у федеральному уряді було два міністри українського походження – Джим Зеленчук (міністр фінансів) та Рон Осика (міністр уряду). В даному контексті неможливо не згадати й Івана Сопінку, обраного в 1988 р. суддею Верховного суду Канади [1, с.139-140].

Найвища посада, яку поки що обіймав українець в Канаді, це посада генерал-губернатора, яку в 1990–1995 рр. займав Рамон (Роман, Рей) Гнатишин (1934 – 2002 рр.), син згаданого вище сенатора Івана Гнатишина. Життєвий шлях Р.Гнатишина суттєво відрізняється від долі українського піонера у канадській "великій політиці" М.Лучковича. По суті, його політична кар'єра є взірцем вдалого поєднання родинного впливу, особистих та професійних якостей, наполегливої праці та прихильності фортуни. Після закінчення у 1956 р. юридичного факультету Саскачеванського університету Р. Гнатишин служив у Королівських повітряних військах і мав юридичну практику у м.Саскатун. В 1974 р. від Прогресивно-консервативної партії він обраний до федерального парламенту Канади, членом якого був до 1988 р. За цей період він обіймав низку урядових посад, у тому числі міністра енергетики, копалинь та ресурсів (1979-1980), міністра юстиції (1986-1988) і навіть Генерального прокурора Канади.

Визнання прийшло до Р. Гнатишина на посаді лідера консервативної більшості парламенту. Ніхто, крім нього, не міг так вправно приборкувати опозицію, в той же час він міг співпрацювати із кожним. 14 грудня 1989 р. за поданням Прем'єр-міністра Канади, консерватора Б. Малруні, Р.Гнатишин був призначений генерал-губернатором Канади, формально другою особою у Канаді після Королеви Британії. Вважається, що саме 24-й генерал-губернатор Канади – Р.Гнатишин – зробив свою посаду популярною та авторитетною у суспільстві [3].

Отже за 120 років перебування у Канаді українська діаспора досягла значних успіхів в інтеграції до її державно-політичної сфери. Звісно, цьому сприяло чимало чинників функціонування канадського суспільства та політичної системи. Саме тут склалися найсприятливіші умови для інтеграції української етнічної групи у всі сфери суспільного життя країни, які дозволили українцям ввійти до державних органів представницької та виконавчої влади всіх рівнів – від місцевого самоврядування до провінційних та федерального парламентів.

Також можна виділити специфічні риси інтеграції українців у політичну сферу Канади. По-перше, вклю-

чення українців у політичне життя країни відбувалося паралельно із формуванням української діаспори. По-друге, процес політичної інтеграції українців у Канаді був безперервним, поступальним і одночасно відбувався на всіх рівнях влади – від місцевої до федеральної. По-третє, якщо в першій половині ХХ ст., українці могли заявити про себе лише як представники канадських політичних сил, то із створенням Конгресу українців Канади українська діаспора отримала можливість на пряму взаємодіяти з найвищою владою Канади та ефективно відстоювати власні інтереси. Поряд з тим, участь представників української діаспори в органах законодавчої та виконавчої влади Канади досі забезпечується через членство у провідних партіях країни – Ліберальній та Прогресивно-консервативній. Головною запорукою успішної інтеграції української діаспори в державно-політичну сферу Канади були і залишаються її чисельність, компактність проживання та згуртованість. Причому саме консолідованість та пріоритет інтересів етнічної групи над власними політичними амбіціями і сьогодні забезпечує високий рівень інтегрованої представників української діаспори у політичну сферу Канади та ефективність їх діяльності.

1.Євтух В., Трошинський В., Попок А. Закордонне українство. Навчальний посібник. – К: ВІК, 2005. – 308 с. 2. Зарубіжні українці / С.Ю Лазебник, Л.О. Лещенко, Ю.І. Макар та ін. – К: "Україна", 1991. – 252 с. 3. Карачко С. Пам'яті Рамона Джона Гнатишина. – Режим доступу: <http://www.bukinfo.com.ua/index.php?mcmd=shownews&lid=1317> 4. Ковальчук О. Українці в Канаді. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?f=ENU&verbva=Canada&abcva=14&bbcva=1> 5. Макар В. Соціально-політична інтеграція українців у полі етнічне суспільство Канади. – Чернівці: Прут, 2006. – 284 с. 6. Макар В. Участь представників укр.етнічної групи в держ.-політ. житті Канади. – Режим доступу: http://www.mau-nau.org.ua/_private/kongresy/kongres6/istoria/kongress6ch2i/makar.htm 7. Марунчак М. Історія українців Канади. – Вінніпег, 1968. – Т.1. 8. Марунчак М.Г. Історія українців Канади. – Вид.2. – Вінніпег, 1991. – Т.2. – 509 с. 9. Сенатор Павло Юзюк: вклад у розбудову Канади. – Режим доступу: <http://www.yuzyk.com/contrib-ukr-u.shtml> 10. Стар-Старчевський Михайло //Енциклопедія українознавства. Словникова частина: в 11 т. – Т. 8. – Львів, 2000 – С.30-34. 11. Тищенко Ю.А. Проблеми становлення та реалізації політики мультикультуралізму: досвід Канади // Стратегічні пріоритети. – 4.3 (8). – 2008. – С.50-72. 12. Шлепаков А.Н. Славянские группы Канады // Национальные проблемы Канады. – М.: Наука, 1972. – 232 с. 13. Яремко Іван // Енциклопедія українознавства. Словникова частина: в 11 т. – Т. 10. – С.3982. 14. About Premier Ed Stelmach. – Режим доступу: <http://www.premier.alberta.ca> 15. MacGregor, J.G. Vilni Zemli (Free Lands): The Ukrainian Settlement of Alberta. – Toronto, 1969. 16. Premier Ed Stelmach: Premier's Team. – Режим доступу: <http://www.premier.alberta.ca> 17. Senator Andreychuck. – Режим доступу: http://www.parlcent.ca/staff/index_e.php

Надійшла до редколегії 18.02.11

М. Хмуляк, асп.

ІРАКСЬКИЙ ЧИННИК НА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ 2005 р. У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

У статті проаналізовано роль іракського чинника на парламентських виборах 2005 р. у Великій Британії, а також його вплив на протистояння між основними політичними силами країни.

The article is analyzed the role of the Iraq factor at the 2005 parliamentary elections in Great Britain and its influence on opposition between the basic political forces of the country.

Спільні американсько-британські військові дії в Іраку мали неабиякий вплив на політичне життя Великої Британії, адже формально незаконне вторгнення коаліційних військ в березні 2003 р. викликало серйозне занепокоєння не тільки в британського населення, але й у світової спільноти цілому. Всупереч всіх перешкод американсько-британські сили, не отримавши відповідної резолюції ООН, безпрецедентно порушивши базові норми міжнародного права, самовільно розпочали інтервенцію в Іраку. Насправді, прикриваючись безпідставними аргументами про начебто наявність в Іраку зброї

масового знищення (далі – ЗМЗ), коаліційні сили мали на меті заволодіти іракською нафтою.

Цілкомита підтримка лейбористським урядом Т. Блера політики США в Іраку мала вагомий відбиток на внутрішнє життя Великої Британії. У даному випадку показовими є парламентські вибори 2005 р., котрі стали яскравим прикладом розколу не тільки серед британських політиків, але й серед британського суспільства.

Взагалі характерною ознакою політики лейбористського уряду Т. Блера після подій вересня 2001 р. стала концентрація не на внутрішніх проблемах країни, а на зовнішньополітичній активності, причому акцент був